

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№10

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 821 sahifa.

2025-yil, 18-oktyabr

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA.....	13
Muxiddin Kalonov	
MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHI.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna	
KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O'RNINI KENGAYTIRISH USULLARI	30
Musayeva Shoirazimovna	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO'RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKTSIONAL JIHATI.....	35
Alabayev Sobitxon	
MAMLAKATIMIZDA MAHSULOTLARNING MUVOFIQLIGINI BAHOLASH AMALIYOTI.....	40
Zakirov Ansabxon Akaidinovich	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	48
Саидахмедова Аида Мирзаевна	
KORXONALAR FAOLIYATIDA DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNI BOSHQARISH	55
Mirzayev Ozod Furkatovich	
AHOLI PUL DAROMADLARI VA HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI EKONOMETRIK TAHLIL.....	59
Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
BUDJET RESURSLARI SHAKLLANISHIDA HUDUDNING SOLIQ SALOHİYATINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIK.....	64
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY RIVOJLANISHI TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	69
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
МЕТОДИКА УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА	73
Минутдинова Лилия Тагировна, Машарипов Озод Алимович	
ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО	78
Абдужалилова Дилноз Абдусаттаровна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI	84
Sobirjonov Muxiddin Toxirjon o'g'li	
TO'LOVGA QOBILIYATSIZLIK HOLATIDAGI KORXONALARDA TUGATISH BALANSINI TUZISH.....	90
Nabiyev Gofurjon Nosirjon o'g'li	
O'ZBEKISTON SANOATINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TAYOTGANLIGI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR	96
Habibullayev Oybek Asliddin o'g'li	
YASHIL IQTISODIYOT KONTSEPTSIYASINING EVOLYUTSIYASI VA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR.....	102
Allayarov Suxrob Rustamovich	
O'ZBEKISTONDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI CHET EL INVESTITSIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI	107
Raxmatov Adxam Itolmasovich, Boynazarova Matluba Xatamovna	

HUDUDIY IJTIMOY TENGLIK VA KAMBAG'ALLIKNI YUMSHATISHDA MEHNAT RESURLARI OMILLARI.....	114
Durumov Temur G'olibovich	
TRANSPORT TARMOG'I VA MILLIY IQTISODIYOTNING ASOSIY TARMOQLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI MODELLASHTIRISH (SURXANDARYO VILOYATI MISOLIDA)	121
Turayev Baxtiyor Ergashevich, Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li	
РОЛЬ ЭНЕРГЕТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA UNDA SIFAT MENEJMENTINING ROLI.....	139
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA'RIDAN FOYDALANUVCHILARGA SOLIQ SOLISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	145
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASIDA INNOVATSION BIZNES-MODELLAR.....	151
Shaxinabonu Choriyeva	
AVTOTRANSPORT – EKSPEDITSIYA XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING KONTSEPSIYASI	157
Ergasheva Mukhabbat Abdusamatovna	
“YASHIL” ENERGIYA ISHLAB CHIQUVCHI KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	163
Toshtemirov To'liqin Toirjonovich	
DAVLAT IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING ROLI VA UNI KUCHAYTIRISH MEKANIZMLARI.....	166
O. Nurmuradov	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI	171
Meyliqulov Shaxboz Xolmamat o'g'li	
СВЯЗНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	176
Ташматов Гайрат Ровшанович, Содиков Авазбек Мадаминович	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI TURIZM SOHASINI RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	183
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI.....	187
Saidrahmatova Zuhraxon Saidazim qizi	
O'ZBEKISTON KONCHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISH VA INNOVATSION XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI	192
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI.....	196
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARIDA XOMASHYO TA'MINOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	201
Zakirov Abduazim Abdurashidovich	
НОВЫЙ ЭТАП ПРИМЕНЕНИЯ РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	206
Махкамов Ибраим	
O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI.....	213
Kushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o'g'li	
GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOT NAZARIYASI.....	217
Mo'yidinov Xurshidbek Abdullayevich	
DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI	221
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	

BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA YERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI MISOLIDA)	227
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В УПРАВЛЕНИИ РИСКАМИ В БИЗНЕСЕ.....	233
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURLARNI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA ULARNING MILLIY SOLIQ TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI	240
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI UCHUN QO'LLANILAYOTGAN SOLIQQA TORTISH MEXANIZMLARI	246
Akbarov Akramjon Ibragimzhonovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA "YASHIL" MARKETINGNI JORIY ETISHNING DOLZARB JIHATLARI	250
Bazarova Fayyoz Tuxtamurodovna	
INSON KAPITALI VA IQTISODIYOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI.....	255
Muzaffar Raximov	
UY-JOY KOMMUNAL XO'JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	259
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li	
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS' APPROACHES TO ATTRACTING INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL	268
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	273
Vohobov Hikmatillo Ma'mirjon o'g'li	
ФОРСАЙТ И ЭКОНОМИЧНЫЕ ИННОВАЦИИ КАК ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТОРГОВЛИ САМАРКАНДА	280
Тохинова Гуллола Миркамолевна	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI BOSHQARISHDA KASB-HUNAR TA'LIMI BITIRUVCHILARINING O'RNI	287
Toshpulatov Sherzod Xaydarkulovich	
DIGITAL TECHNOLOGIES IN ECOTOURISM: INNOVATIVE STRATEGIES FOR ADVANCING GREEN TOURISM	292
Barno Erkayeva	
AGROTURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	296
Baymuradova Iroda Shermamatovna, Mardonova Zarifa Numonjonovna	
DAVLAT BUDJET NAZORATI TIZIMINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	301
B.Sh.Mirzayev	
YOSHLAR BANDLIGIDA KO'NIKMALAR NOMUTANOSIBLIGI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	307
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI TAHLIL QILISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI BAHOLASH.....	311
Oqboyev Alisher Rasuljanovich	
РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА.....	317
Рахимходжаева Нодира Саидрахаловна	
QISHLOQ XO'JALIGI TA'MINOT ZANJIRI JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	323
Ermonov Farrux	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKILLANTIRISH JARAYONIDA MOLİYAVIY NAZORATNI INNOVATSION TA'LIM YO'NALISHLARINI YO'LGA QO'YISH ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	329
Turg'unov Bahtiyor Nuriddinovich	

MARKAZIY OSIYODA SUV RESURLARINI BOSHQARISH VA HAMKORLIKNING DOLZARB MASALALARI	334
Amanbaev Amanali Orazbaevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI TURDAGI LOGISTIKA XIZMATLARINING USLUBIY ASOSLARI.....	338
Z. Teshayev	
O'ZBEKISTON AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARI SOHASINING AMALDAGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	343
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
KORPORATIV BOSHQARUVDA LEADERSHIP 4.0 TAMOYILLARINI JORIY ETISH SAMARADORLIKNI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	349
Ismailov Allayor Rashidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	355
Yusupov Farxod Adamboyevich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISHNI USTUVOR YO'NALISHLARI	359
Abdullaeva Nilufar Javdat qizi	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING SOLISHTIRMA EKONOMETRIK MODELLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	363
Saatmurotov Shohrux Zafar o'g'li	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR	369
Abdurazaqov Jasur Abdunasimovich	
RAQAMLI PLATFORMALAR YORDAMIDA NORASMIY VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHNING QO'SHIMCHA IMKONIYATLARI TO'G'RSIDA.....	374
Nasrullayev Hikmatullo Habibulloyevich	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH MAQSADIDA "XIZMATLAR IPOTEKASI" MOLIYAVIY INSTRUMENTLARINI AMALIYOTGA JORIY QILISH MASALALARI	379
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi	
ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ КАПЕЛЬНОГО ОРОШЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЛЫВАНИИ ЛУКА В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ.....	384
Суюнов Шохзодбек Мурод угли	
XORIJIY DAVLATLAR SANOAT IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAJRIBASI (YAPONIYA, KOREYA VA GERMANIYA MISOLIDA)	389
Mansurova Sayyora Baxtiyor Kizi	
KORXONALARDA ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARI HISOBGA OLIISHDA XORIJ TAJRIBASINI QO'LLASH	395
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	
PECULIARITIES OF THE IRRIGATION WATER DELIVERY PAYMENT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	399
Muminov Sherzod Kholmirzaevich	
DIGITALIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS FOR EXPORT	404
Azimov R.B.	
AHOLI JON BOSHIGA UMUMIY DAROMADLAR HAJMINI TREND MODELLAR ASOSIDA PROGNOZLASH	409
Xolto'rayev Islom Ilhomovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI BANDLIK SHAKLLARI	416
Sayipov Begzod Rahimovich	
TIJORAT BANKLARINING YANGI DAVR SHAROITIDA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASH USULLARI VA INDIKATORLARI	422
Sadikov Iskandar Gayratovich	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINING SAMARADORLIGINI IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI	427
Ibrohimov Davronbek Muhammadi o'g'li	

MAHALLIY BUDJET SOLIQLI DAROMADLARI BAZASI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLAR TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	433
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
TOSHKENT SHAHRIDAGI YIRIK SOLIQ TO'LOVCHILARNING SOLIQ QARZDORLIGI TAHLILI	438
Soipov Boburmirzo Nosirjon o'g'li	
РОЛЬ ЖИЛИЩНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СИСТЕМЕ КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ МЕЗОУРОВНЯ	446
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
TO'QIMACHILIK SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURLARINI BOSHQARISHDA XORIJ TAJRIBALARINING ZARURLIGI	454
Abdullayev Dostonbek G'ofurjon o'g'li	
TURISTIK KLASSTERLARNING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI	458
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RESURS TA'MINOTI BOSHQARUVINING NAZARIY KONSEPSIYALARI VA MODELLARI	462
Arziqulova Oybar chin Eshquvat qizi	
XIZMATLAR SEKTORIDA RAQAMLI INNOVATSIYALAR VA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI QONDIRISH MEKANIZMLARI	467
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА	472
Базаров Бердымурад Улугмуродович, Атавуллаева Саида Джумабекмуродовна	
TURIZM SOHASIDA KADRLAR SALOHİYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMI	478
Ho'jaqulov Bobur Rustam o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLATNING RO'LI	483
Nabiyeva Muxabbat Djabirxanovna	
"HOW GREEN INVESETMENTS CAN EFFECT ON ECONOMIC GROWTH IN DEVELOPING COUNTRIES"	485
Farangiz Ma'rufjonovna Pirmatova	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURLAR MANBALARI VA ULARNING HAJMINI OSHIRISHNING ZARURIYATI	493
Abduraxmonov Akmal Nurmat o'g'li	
GLOBAL BOSHQARUV VA BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL TEXNOLOGIYALARNING ROLI	498
M.Sh. Tolipov	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	504
Буранбаева Шоира Рустамовна	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA PIYOZ YETISHTIRISHDA TOMCHILATIB SUG'ORISHNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	508
Suyunov Shohzodbek Murod o'g'li	
YENGIL SANOAT KORXONALARINING RIVOJLANISHIGA BOSHQARUV MADANIYATIDAN FOYDALANISHNING TA'SIRI	513
Aknazarova Zebiniso Bagdadovna	
ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYALASH SHAROITIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZM SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI	518
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH VA JOYLASHTIRISHNING IQTISODIY VA TASHKILIY ASOSLARI	524
Salimov Burxon Abubakirovich	
"YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH VA UNDA ENERGIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	530
Berdiyeva Aziza G'anisher qizi	

SIRKULAR IQTISODIYOTDAN KORXONA VA TADBIRKORLAR MANFAATLARI	535
Sodikov Zokir Rustamovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK SOHASIDA ME'YORIY-HUQUQIY BAZANI ISHLAB CHIQISH	541
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
MINTAQA OZIYQ-OVQAT MAHSULOTLARI CHAKANA SAVDOSIDA SHADOW WAREHOUSE MODELIGA ASOSLANGAN YETKAZIB BERISH TIZIMINI JORIY QILISH	548
Ibrayimova Dilnoza Abdisherpovna	
XIZMATLAR SAVDOSI SOHASIDA O'ZBEKISTONNING XALQARO HAMKORLIK IMKONIYATLARI	555
Qodirjonov A.M.	
TO'QIMACHILIK SANOATINI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH KONSEPSIYASINI SHAKLLANTIRISH USLUBIYOTI	559
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
ГЛОБАЛЬНЫЕ ТРЕНДЫ СМАРТ-ТУРИЗМА И ИХ ПРИМЕНИМОСТЬ К КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ УЗБЕКИСТАНА	564
Салихбаев Нурсултон Равшанович	
IJTIMOIIY HIMOYA TIZIMI VA IJTIMOIIY TIBBIY XIZMATLAR O'ZARO BOG'LIQLIGINING NAZARIY ASOSLARI	572
Shanazarov Farrux Shodiyorovich	
ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РАЗРАБОТКИ МОБИЛЬНОГО ПРИЛОЖЕНИЯ JOB BARAKA ДЛЯ РЫНКА ТРУДА УЗБЕКИСТАНА	577
Еримбетова Улбосын Маратовна	
TASHQI SAVDO VA INVESTITSIYALAR TAHLILI HAMDA ULARNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	582
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
"O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESLAR UCHUN SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIYAVIY KO'RSATKICHLARNI TAHLIL QILISH VA RAQAMLI YECHIMLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH"	586
Azamatjon Mardayev Abdusamat o'g'li	
FARMATSEVTIKA MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI	591
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
O'ZBEKISTONDA INNOVASION TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTINING AMAL QILISH USULLARI VA TURLARI	596
Ergashev To'liqin Shokirovich	
HUDUDIIY IQTISODIYOTNI RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH	602
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
ISLOMIY MOLIYA INSTRUMENTLARINI JORIY ETISH ORQALI O'ZBEKISTONDA MOLIYA BOZORINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI	606
Xodjayev Aziz Shovkatovich	
MAHALLIY HOKIMIYAT QAROR QABUL QILISH JARAYONLARIDA DINAMIK OMILLAR VA ULARNING INTEGRATSIYASI	611
Axmedov Farxod Raxmonjonovich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR AUDITINI TASHKIL ETISH VA TAHLIL QILISH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH	617
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ТУРИЗМА ЧЕРЕЗ КРЕАТИВНУЮ ИНДУСТРИЮ В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН	623
Хошимова Камилла Навфал қизи	
IMITATION MODELDA AXBOROT NORAVSHANLIGI SABABLI YUZAGA KELADIGAN IQTISODIY SAMARASIZLIK TAHLILI	633
Qodirov Zohidjon Eralievich	

JISMONIY SHAXSLAR TOMONIDAN KREDITLARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI	637
Turdiboyeva Kumush Erkinovna	
SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARI SOHASIDA SIFATNI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIK O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK	641
Usmanova Nasiba Akbarjonovna, Eshbekova Xayriniso Baxtiyorovna	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINING SEGMENTATSIYASIGA ASOSLANIB SOLIQ XAVFLARINI ANIQLASH VA BAHOLASHNING AMALIY YONDOSHUVI	648
Elbaeva M.R.	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK NAZARIY ASOSLARI VA IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	653
Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA ISHLAB CHIQUVISHNI SIFAT MENEJMENTI TAMOYILLARI ASOSIDA TASHKIL ETISHNING XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI	657
Achilov Ilmurad	
MINTAQALAR INVESTITSION SALOHİYATINI OSHIRISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI	663
Qobilov Anvar Eshpo'lotovich	
KORXONALARNING YASHIL MARKETING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQUVISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	669
Sapayev Axmed Durdibayevich	
SANOAT KORXONALARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA KO'P MEZONLI TAHLIL USULLARINI QO'LLASH.....	674
Muxammadaliyev Mirzohidjon Muxammadali o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING AMALDAGI HOLATI TAHLILI	681
Abdullayev Shaxzodbek	
ENSURING SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT THROUGH INTEGRATION OF RECREATION AND ECOTOURISM RESOURCES IN UZBEKISTAN	686
Shaymanova Nigora Yusupovna	
MAKROIQTISODIYOTDA ISTE'MOL VA JAMG'ARISH FUNSIYALARI VA ULARNING O'ZBEKISTONDA O'ZGARISHI TENDENSIYALARI	691
Rustamov Narzillo Istamovich	
CHAKANA SAVDONI BOSHQARISHDA "BIG MIDDLE" NAZARIYASIDAN FOYDALANISH.....	697
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA HUNARMANDCHILIKNI RIVOJLANTIRISHNING PROGNOZ VARIANTLARI.....	701
Ermetov Amirbek Ismailovich	
FISKAL NOMARKAZLASHTIRISH BO'YICHA XITOY TAJRIBASI.....	708
Lokayev Bekzod Sherkobilovich	
SANOAT KORXONALARIDA RAQAMLI BOSHQARUV TIZIMLARI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR.....	712
Ismatullayeva Munisxon Bori qizi	
EKOLOGIYA VA ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH SOHASIDA DASTURIY BUDJETLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	717
Dilshod Pulatov, Dildora Mirzaeva, Gulzora Qahharova	
TIKUV-TRIKOTAJ SANOATIDA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISH OMILLARI VA BOSHQARUV STRATEGIYALARI.....	725
Mardiyev Bunyod Sirojiddin o'g'li	
BURNOUTNING OLDINI OLIH: XODIMLAR SALOMATLIGI STRATEGIYASI.....	731
Ergasheva E'zoza Dilshod qizi	
O'ZBEKISTONDA KORXONALARNING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	736
Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA XARAJATLARNI BOSHQARISH VA HISOBGA OLIHNING INNOVATSION USULLARI: MENEJMENT VA BUXGALTERIYANING O'ZARO INTEGRATSIYASI	742
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	748
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	
OLIY TA'LIMNI MOLIYALASHTIRISH MODELLARI	754
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
ВОЗОБНОВЛЕНИЕ ДОБЫЧИ ПРИРОДНОГО ГАЗА ИЗ ТРЁХ СКВАЖИН УЧАСТКА ХОДЖАСАЯТ ГКМ ДЕНГИЗКУЛЬ	758
Набиев Шахзод Темурович, Иргашбаев Шохрух Фаррух угли, Маннафов Улугбек Умар угли	
MADANIY TURIZM INDUSTRIYASINING RIVOJLANISH IMKONIYATLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	764
Toxirov Dilyor Davlatovich	
MOLIYAVIY AUTSORSING NAZARIYALARI VA UNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI	768
Babadjanov Umidbek Kamildjanovich	
TURIZM – TARIXIY XOTIRA VA ZAMONAVIY XIZMATLAR UYG'UNLIGI IFODASI	773
Janzakov Bekzot Kulmamat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINING MOHIYATI VA BAHOLASH MEZONLARI	777
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINI DIVERSIFIKATSIYALASHNING NAZARIY ASOSLARI	784
Ro'ziyeva Shaxlo Salimboyevna	
AXBOROT TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH VA TEXNIK XIZMAT KO'RSATISHNI QO'LLAB-QUVVATLASH	788
Samiyeva Maftuna Faxriddin qizi	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARI DAROMADLILIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	791
Sanayev Javoxir Shovkat o'g'li	
FISCAL, MONETARY, AND CUSTOMS-TARIFF POLICIES IN ENSURING NATIONAL ECONOMIC STABILITY: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN.....	796
Maxmudov S.T.	
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ КЛАСТЕРОВ	801
Юсупова Н.Т.	
SANOAT KORXONALARINING IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY FAKTORLAR TAHLILI	807
Rahimova Mushtariybegim Muxammadg'olib qizi	
DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR VA ULARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OQIBATLARI.....	812
Abdumalikova G.F.	

DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR VA ULARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OQIBATLARI

Abdumalikova G.F.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
"Mehnat iqtisodiyoti" kafedrası asisstenti
Email: gulik_yodgarova@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada demografik jarayonlarning mamlakatlar bo'yicha o'ziga xos xususiyatlari hamda ularning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda tug'ilish darajasining pasayishi, aholining qarish jarayoni, migratsiya oqimlari va mehnat resurslari o'rtasidagi bog'liqlik global hamda mintaqaviy darajada ko'rib chiqiladi. Shuningdek, O'zbekistonning demografik rivojlanish bosqichlari xalqaro tajribalar asosida tahlil qilinib, davlat siyosatida demografik barqarorlikni ta'minlashga doir takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: demografik o'zgarishlar, tug'ilish darajasi, qarish, depopulyatsiya, mehnat resurslari, ijtimoiy siyosat, iqtisodiy o'sish.

Abstract. This article analyzes the specific features of demographic processes across different countries and their impact on economic and social development. The study examines the relationship between declining birth rates, population aging, migration flows, and labor resources at both global and regional levels. In addition, Uzbekistan's stages of demographic development are analyzed based on international experience, and proposals are presented to ensure demographic stability within state policy.

Key words: demographic changes, birth rate, aging, depopulation, labor resources, social policy, economic growth.

Аннотация. В данной статье анализируются особенности демографических процессов в различных странах, а также их влияние на экономическое и социальное развитие. В исследовании рассматривается взаимосвязь между снижением уровня рождаемости, процессом старения населения, миграционными потоками и трудовыми ресурсами на глобальном и региональном уровнях. Кроме того, этапы демографического развития Узбекистана анализируются на основе международного опыта, и выдвигаются предложения по обеспечению демографической стабильности в государственной политике.

Ключевые слова: демографические изменения, уровень рождаемости, старение, депопуляция, трудовые ресурсы, социальная политика, экономический рост.

KIRISH

Demografik o'zgarishlar har qanday mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Aholining soni, tarkibi, yosh tuzilmasi va migratsiya jarayonlari jamiyatdagi mehnat resurslari, ta'lim tizimi, sog'liqni saqlash, ijtimoiy infratuzilma va iqtisodiy siyosatning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, demografik jarayonlarning mazmuni va ularning oqibatlarini tahlil qilish nafaqat statistik ahamiyatga, balki strategik ahamiyatga ham ega.

So'nggi yillarda dunyo miqyosida tug'ilish darajasining pasayishi, aholining qarish jarayonining tezlashuvi, migratsiya oqimlarining kuchayishi va urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi global demografik muvozanatni o'zgartirmoqda. Bu esa, o'z navbatida, mehnat bozori, pensiya tizimi, sog'liqni saqlash xarajatlari va ijtimoiy ta'minot mexanizmlariga sezilarli bosim o'tkazmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda aholi qarish jarayoni iqtisodiy o'sish sur'atlarini sekinlashtirayotgan bo'lsa, rivojlanayotgan davlatlarda, aksincha, aholining tez o'sishi infratuzilma va ish o'rinlari bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqarmoqda.

O'zbekiston ham demografik o'tish jarayonining faol bosqichida turibdi. Mamlakatda yoshlar ulushi yuqori bo'lishi bilan birga, tug'ilish darajasining bosqichma-bosqich kamayishi va tashqi migratsiya oqimlarining o'sishi mehnat bozori muvozanatini o'zgartirmoqda. Davlat siyosatida demografik barqarorlikni ta'minlash, mehnat resurslaridan samarali foydalanish, oilaviy farovonlikni oshirish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Demografik o'zgarishlar iqtisodiy o'sish va ijtimoiy siyosatga qanday ta'sir etishi haqidagi tadqiqotlar asosan ikki asosiy oqimni ajratib ko'rsatadi. Birinchisi — demografik dividend, ya'ni ishchi yoshlar ulushi ortishi orqali qisqa yoki o'rta muddatda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish imkoniyati; ikkinchisi esa aholining qarishi va undan kelib chiqadigan fiskal hamda ijtimoiy yuklarning ortishidir. Bloom, Canning va Sevilla (2003) demografik dividend kontseptsiyasini tizimli izohlagan holda, tug'ilish darajasining pasayishi va ishchi yoshlar ulushining oshishi natijasida yuzaga keladigan strukturaviy o'zgarishlar ma'lum siyosiy sharoitlarda iqtisodiy o'sishni tezlashtirishi mumkinligini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, bunday o'zgarishlar inson kapitali, bandlik siyosati va mehnat bozorini rag'batlantiruvchi institutsional islohotlarga e'tibor qaratishni talab qiladi.

Lee va Mason (2006) demografik dividendni iqtisodiy mexanizmlar nuqtayi nazaridan kengaytirib, birinchi demografik dividend (mehnatga layoqatli aholi ulushining oshishi) va ikkinchi demografik dividend (jamg'armalar va kapital shakllanishi orqali uzoq muddatli o'sish) tushunchalarini ilgari suradi. Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, agar davlat siyosatlari ta'lim va sog'liqni saqlashga sarmoya kiritish, ish joylari yaratish hamda mehnat bozorini moslashtirishga yo'naltirilsa, demografik o'zgarishlar iqtisodiy samaraga aylanishi mumkin. Aks holda, nafaqat demografik dividend olinmaydi, balki yoshlar ishsizligi, mehnat bozorida tengsizlik va ijtimoiy bosim kuchayadi.

Aholining qarishi va uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlar masalasida Wolfgang Lutz va hamkasblarining tadqiqotlari aholi qarishining tezlashuvi global miqyosda yuzaga kelayotgan strukturaviy o'zgarish ekanini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, bu jarayon pensiya va sog'liqni saqlash tizimlariga, mehnat kuchi tarkibiga hamda davlat budjeti barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Lutz aholining qarishi o'zgarmas parametr emasligini, balki sog'liqni saqlash, mehnat unumdorligi va ijtimoiy siyosatlar orqali boshqarilishi mumkinligini qayd etadi. Shu sababli qarishga moslashuv siyosatlari pensiya islohoti, mehnat faol yoshini uzaytirish va kadrlarni qayta tayyorlash choralarini o'z ichiga olishi kerak.

Xalqaro tashkilotlar ham demografik tendensiyalarning milliy siyosatlarga to'g'ridan-to'g'ri ta'sirini e'tirof etadi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan tayyorlangan World Population Ageing 2023 hisobotida demografik qarish global tendensiyaga aylangani, ayrim davlatlarda pensiya tizimlari ixtiyoriyligining oshishi, kasallik yukining o'zgarishi va xizmatlar talabining ortishi natijasida fiskal bosim kuchaygani ta'kidlanadi. Shu bilan birga, hisobotda to'g'ri siyosat yuritilsa, qarish jarayoni ijobiy iqtisodiy imkoniyatlarga ham aylanishi mumkinligi qayd etiladi.

So'nggi yillardagi ilmiy ishlarda demografik o'zgarishlarning iqtisodiy samaradorlik, produktivlik va migratsiya bilan bog'liqligi keng o'rganilmoqda. Ayrim tadqiqotlarda demografik qarish natijasidagi mehnat bozorida yo'qotishlar texnologik o'zgarishlar — xususan, avtomatlashtirish va sun'iy intellekt — orqali qisman qoplanishi mumkinligi aytiladi. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF)ning tahlillariga ko'ra, qarigan aholi "faol keksayish iqtisodiyoti" (silver economy) konsepsiyasi doirasida ham iqtisodiy imkoniyat manbaiga aylanishi mumkin: agar sog'liqni saqlash va bandlik siyosatlari moslashtirilsa, yoshi katta avlodning tajribasi va iste'mol potentsiali o'sishga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, texnologik o'zgarishlar mehnat bozori dinamikasini tubdan o'zgartirishi, yosh va keksa ishchilar o'rtasidagi raqobat muvozanatini yangilashi mumkinligi haqida ogohlantirishlar mavjud.

Mintaqaviy va milliy tadqiqotlar demografik o'zgarishlarning kontekstga bog'liqligini ham ta'kidlaydi. Demografik dividend faqat demografik strukturaning o'zgarishidan emas, balki ta'lim, sog'liqni saqlash, mehnat bozori va makroiqtisodiy siyosatlarning uyg'unligidan kelib chiqadi. Shu sababli O'zbekiston kabi o'sish bosqichida bo'lgan mamlakatlar uchun siyosiy tavsiyalar ishlab chiqishda xalqaro tajriba (masalan, Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlarining erta demografik dividenddan foydalangan modeli) hamda mahalliy institutsional xususiyatlar birgalikda hisobga olinishi zarur.

Umuman olganda, adabiyotlar demografik o'zgarishlarni faqat statistik hodisa sifatida emas, balki siyosat, institutlar va inson kapitali bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida talqin qiladi. Demografik dividendni qo'lga kiritish yoki qarishning salbiy oqibatlarini yumshatish iqtisodiy va ijtimoiy siyosatlarning maqsadga yo'naltirilgan, o'z vaqtida va integratsiyalashgan bo'lishiga bog'liq. Ushbu xulosalar O'zbekiston sharoitida olib boriladigan keyingi tadqiqotlar va siyosiy qarorlar uchun mustahkam ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda demografik o'zgarishlarning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini aniqlash maqsadida statistik ma'lumotlar, xalqaro tashkilotlar (BMT, Jahon banki, OECD) hisobotlari hamda milliy demografik ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Ma'lumotlar qiyosiy va dinamik tahlil usullari orqali qayta ishlanib, regressiya va korrelyatsion bog'liqliklar yordamida demografik omillarning iqtisodiy o'sishga ta'siri baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Demografik jarayonlar har bir mamlakatda turlicha kechmoqda. Rivojlanayotgan davlatlarda tug'ilish darajasining nisbatan pasayishi fonida mehnatga layoqatli aholining ulushi ortib borayotgan bo'lsa, ko'plab rivojlangan mamlakatlarda aholi qarish jarayoni va depopulyatsiya holatlari kuchaymoqda. Shu sababli demografik tendensiyalar — u o'sish yoki kamayish shaklida bo'lishidan qat'i nazar — jamiyat taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatadigan muhim omilga aylanmoqda.

Yaqin o'tmishda jahon hamjamiyati aholi sonining tez o'sishi, ularni oziq-ovqat, ichimlik suvi, energiya va uy-joy bilan ta'minlash muammolariga e'tibor qaratgan edi. Shu bois ko'plab mamlakatlarda tug'ilish darajasini cheklash, oilani rejalashtirish siyosati keng ko'lamda amalga oshirildi. Biroq bugungi kunda ushbu choralarning salbiy natijalarini bartaraf etish zarurati tug'ilmoqda. Ayniqsa, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab rivojlangan mamlakatlarda aholi soni kamayishi va qarish jarayonining tezlashuvi kuzatildi. Shu bilan birga, tug'ilishning pasayishi endilikda global miqyosdagi hodisaga aylanib bormoqda: agar o'tgan asr o'rtalarida bir ayolga o'rtacha besh nafar farzand to'g'ri kelgan bo'lsa, bugungi kunda bu ko'rsatkich 2,3 bolani tashkil etadi.

Keyingi o'n yilliklarda demografik o'sishning 90 foizi Afrika, Osiyo va Lotin Amerikasi mamlakatlariga to'g'ri kelmoqda. Bunga qarama-qarshi tarzda, iqtisodiyoti rivojlangan davlatlarda aholi soni qisqarib, o'rtacha yosh oshib bormoqda. Demografik inqiroz holatlari Yevropada bo'lgani singari, Osiyoning ayrim davlatlarida — masalan, Yaponiya va Janubiy Koreyada ham kuzatilmoqda.

BMT prognozlariga ko'ra, 2050-yilga kelib yer yuzi aholisi tarkibida 60 yoshdan oshganlar 22 foizni tashkil etadi. Har soniyada ikki kishi 60 yoshga to'lmoqda, asr o'rtalarida esa 100 yoshdan oshganlar soni 3,2 million kishiga yetishi kutilmoqda. Aholining o'rtacha yoshi 2050-yilda 76, 2100-yilda esa 85 yosh atrofida bo'ladi. Bu holat sog'liqni saqlash tizimining rivojlanishi, iqtisodiy farovonlik va hayot sharoitlarining yaxshilanishi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, rivojlangan mamlakatlarda har bir mehnat qiluvchi shaxsga bir nafar nafaqadagi fuqaro to'g'ri keladi.

Natijada, iqtisodiy faol aholi qisqarishi fonida keksalar ulushining ortishi demografik yukni oshiradi, pensiya tizimi va sog'liqni saqlash sohalarida qo'shimcha bosim yuzaga keltiradi. Yangi mehnat kuchiga bo'lgan talab bilan yosh kadrlar zaxirasining yetishmasligi o'rtasida nomutanosiblik paydo bo'ladi. Shu sababli demografik qarish tendensiyalarini hisobga olgan holda ijtimoiy siyosatni qayta ko'rib chiqish davlatlarning eng muhim vazifasiga aylanmoqda.

Aholining yoshi tarkibi, tug'ilish darajasi yoki migratsiya jarayonlari o'zgarganda mehnat bozori ham mos ravishda transformatsiyalanadi. Bu esa mamlakat iqtisodiy o'sish sur'atlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Demografik jarayonlar mehnat resurslari shakllanishining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, ularning har qanday siljishi iqtisodiy tizimga bevosita ta'sir etadi.

Jahon tajribasiga tayanib aytganda, O'zbekiston ham demografik rivojlanishning ketma-ket bosqichlarini bosib o'tmoqda. Dastlabki bosqich yuqori tug'ilish va o'lim darajasi bilan, katta oilalar sonining ko'pligi bilan tavsiflanadi. Keyingi bosqichda esa tibbiyot va ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanishi natijasida o'lim darajasi kamayadi, ammo tug'ilish darajasi yuqori bo'lib qoladi. Bu holat aholining tez o'sishiga olib keladi. Hozirgi paytda O'zbekiston uchinchi bosqichda bo'lib, unda tug'ilish darajasi asta-sekin pasaymoqda, yoshlar ulushi esa yuqoriligicha qolmoqda.

To'rtinchi bosqich esa o'lim darajasi tug'ilishdan ortib ketadigan, ya'ni depopulyatsiya jarayonlari boshlangan davrni anglatadi. Bu bosqichda aholining tabiiy o'sishi to'xtab, keksalar ulushi ortadi. Demak, depopulyatsiya davlatning demografik va ijtimoiy barqarorligiga tahdid soluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi, mehnat resurslari qisqaradi va mamlakatning iqtisodiy mustaqilligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Janubiy Koreya

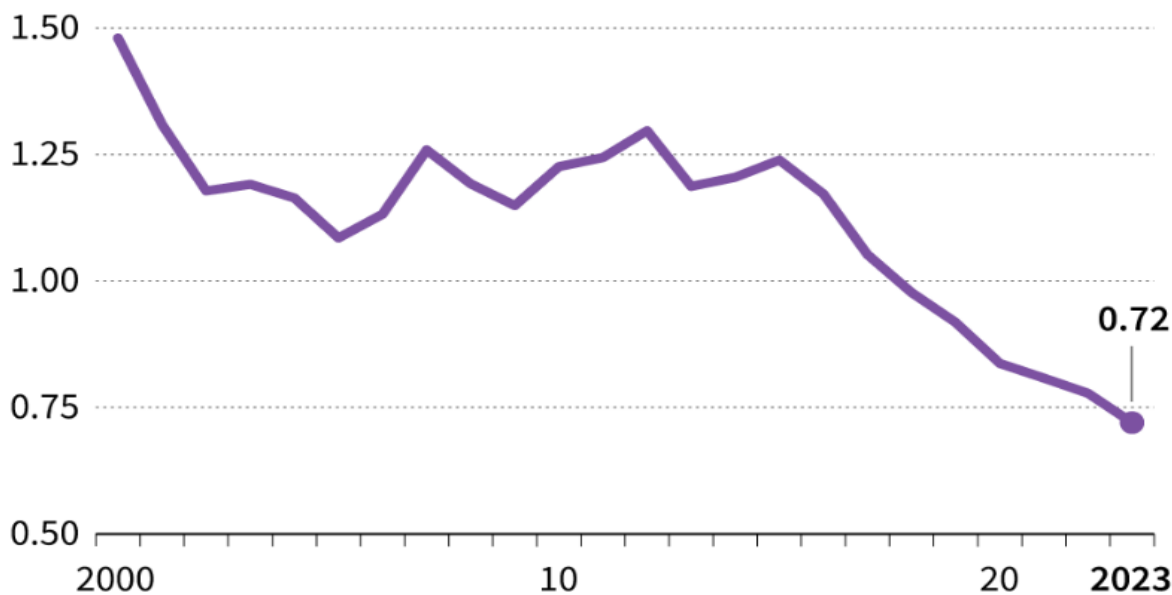
Janubiy Koreyadagi demografik o'zgarishlar mehnat bozoriga bir qator ta'sir ko'rsatmoqda, jumladan:

Mehnatga layoqatli aholining qisqarishi. Mehnatga layoqatli aholi soni 2020-yildagi 72 foizdan 2040-yilga kelib 56 foizgacha kamayishi prognoz qilinmoqda. Bu holat ish kuchiga bosim o'tkazadi, natijada iqtisodiyot avvalgi darajadagi samaradorlik va innovatsion faoliyatni saqlab qololmasligi mumkin.

Aholining qarishi. Aholining qarishi davlat resurslariga, ayniqsa sog'liqni saqlash hamda pensiya tizimlariga katta yuk bo'ladi. Janubiy Koreya aholisi dunyodagi eng tez qarib borayotgan mamlakatlardan biri bo'lib qolmoqda. Mamlakat 2025-yilga kelib o'ta keksa jamiyatga aylanish arafasida turibdi, bunda 65 va undan katta yoshdagilar ulushi jami aholining 20 foizini tashkil etadi. 2050-yilga borib bu nisbat 44 foizgacha oshishi kutilmoqda. Janubiy Koreyaning ushbu yaqinlashib kelayotgan demografik o'zgarishlarga qanday munosabatda bo'lishi, uning keyingi o'n yilliklardagi aholi salomatligi istiqbollari belgilab beradi.¹

Tug'ilish darajasining pastligi. Janubiy Koreyada tug'ilish koeffitsiyenti dunyodagi eng past ko'rsatkichlardan biri bo'lib, 2020-yilda har bir ayolga o'rtacha 0,84 tug'ilish to'g'ri keladi. Bu yangilanish darajasi uchun zarur bo'lgan 2,1 ko'rsatkichdan ancha past (1-rasm).

1 South Korea's population shift: challenges and opportunities. The Lancet Regional Health - Western Pacific. Volume 36, July 2023, 100865.

1-rasm. Janubiy Koreyada tug'ilish darjasi dinamikasi²

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, janubiy koreyalik er-xotinlar bir necha sabablarga ko'ra oila qurish va farzand ko'rishdan tiyilishmoqda. Bunga turar joy narxining qimmatligi, ta'lim xarajatlarining yuqoriligi hamda uzoq ish soatlari sabab bo'lmoqda. Ushbu omillarning salbiy ta'sirini yumshatish maqsadida Koreya hukumati ota-onalar uchun tug'ruq va bola parvarishi bo'yicha nafaqa miqdorini oshirish, ota-onalar uchun ta'til muddatini uzaytirish, moslashuvchan ish soatlarini joriy etish va ota-onalarga ta'lim yukini kamaytirish kabi chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda.

Mehnat bozoridagi gender nomutanosibliklar. Koreyalik ayollarning mehnat bozoridagi ishtiroki past bo'lib, ish kuchi ishtirokida gender tafovutlari saqlanib qolmoqda. Janubiy Koreya hukumati mehnat bozorida gender tengsizligini bartaraf etish uchun turli siyosatlarni amalga oshirib kelmoqda. Jumladan, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Oilaga do'stona siyosat. Ishlaydigan ayollarni qo'llab-quvvatlash maqsadida hukumat to'lanadigan tug'ruq ta'tillari (hozirda 90 kun, ish haqining bir qismi hukumat tomonidan qoplanadi) va subsidiyalangan bola parvarishi tizimini joriy qildi. Ushbu siyosatlar farzand ko'rish natijasida yuzaga keladigan karyera uzilishlarini kamaytirish va ayollarning farzand tug'ilgach mehnat faoliyatiga qaytishini rag'batlantirishga qaratilgan.

- Ish joyida gender tengligi. Janubiy Koreya 1987-yilda ishga qabul qilish, lavozimga ko'tarilish va ish haqi bo'yicha jinsga asoslangan kamsitishlarni bartaraf etishga qaratilgan "Teng ish imkoniyatlari to'g'risida"gi qonunni qabul qildi. Biroq, ushbu qonunning ijrosi izchil emas va ko'plab ayollar hali ham kamsitishlarga duch kelmoqda.

- Rahbarlik lavozimlari uchun kvota tizimlari. Korporativ kengashlar va davlat idoralarida ayollar ulushini oshirish maqsadida rahbarlik lavozimlari uchun kvotalar joriy etilmoqda. Bu ayollarning boshqaruvdagi vakilligini kuchaytirishga xizmat qilmoqda.

Migratsiyani tartibga solish. Koreyadagi xorijlik ishchilar soni tez sur'atlar bilan oshib bormoqda. Xorijiy ishchilar oqimi mamlakat iqtisodiyotiga, umuman olganda, ijobiy ta'sir ko'rsatib, mahalliy ishchilar kamroq qiziqadigan tarmoqlarda immigrantlar ulushining ortishiga olib kelmoqda va shu orqali mehnat bozoridagi qarish tendensiyasini yumshatmoqda. Biroq, ko'plab immigrant ishchilar past malakali, kam maoshli sohalarda band bo'lganliklari sababli bu jarayon mehnat bozoridagi ijtimoiy tafovutlarni kuchaytirmoqda.

Ichki mehnat bozori konyunkturasini hisobga olgan holda, amaldagi ishga joylashishga ruxsat berish tizimi xorijliklarning ish joyi va muddatini me'yoriy-huquqiy hujjatlar orqali cheklaydi. Mahalliy ishchilarni himoya qilish maqsadida chet ellik ishchilarga ko'pi bilan besh yil davomida bir ish joyida ishlashga ruxsat beriladi. Xorijiy ishchilar soni esa har yili ichki mehnat bozori sharoitlariga qarab o'zgartiriladi. Bundan tashqari, ish beruvchilar va chet ellik ishchilar faoliyati qat'iy tartibga solinadi: ish beruvchilar chet ellik xodimlarni yollashdan avval mahalliy ishchilarni ish bilan ta'minlashga harakat qilishlari shart, chet ellik ishchilar esa ish joyini o'zgartirishda ayrim cheklovlariga duch keladilar.

Koreya hukumati imtiyozli bo'lmagan tarmoqlarda ishchi kuchi tanqisligini yumshatish maqsadida kam maoshli va professional bo'lmagan mehnat muhojirlariga e'tibor qaratishda davom etmoqda. Janubiy Koreya

2 The World Bank. Fertility rate, births per woman in South Korea. 2022.

migrantlarning yashash maqsadi, malaka darajasi va bandlik sektoriga qarab bir nechta turdagi vizalar hamda ishlash ruxsatnomalarini taklif etadi. Ularga quyidagilar kiradi:

E-9 vizasi (professional bo'lmagan mehnat vizasi): Bu EPS tizimi bo'yicha chet ellik ishchilar uchun eng keng tarqalgan viza turidir. Qurilish, qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish kabi ishchi kuchi yetishmayotgan sohalarda qo'l mehnati bilan shug'ullanadigan chet el fuqarolariga beriladi. Viza odatda uch yil amal qiladi va keyinchalik uni uzaytirish mumkin.

E-7 vizasi (maxsus kasb vizasi): Ushbu viza IT, muhandislik, tibbiyot va tadqiqot kabi yuqori malakali yoki ilg'or sohalarda faoliyat yurituvchi xorijiy mutaxassislar uchun mo'ljallangan. U yanada moslashuvchan hisoblanadi va E-9 vizasiga nisbatan ko'proq ish imkoniyatlarini beradi.

D-8 vizasi (investitsiya vizasi): Bu viza Janubiy Koreyada biznes faoliyati, kompaniya tashkil etish yoki mavjud biznesga sarmoya kiritish bilan shug'ullanayotgan xorijiy fuqarolarga beriladi.

F-2 vizasi (rezident vizasi): Ushbu viza Janubiy Koreyada nikoh, ish yoki boshqa oilaviy asoslar orqali uzoq muddatli istiqomat qilayotgan chet el fuqarolariga beriladi.

F-5 vizasi (doimiy yashash vizasi): Bu viza Janubiy Koreyada uzoq yillar yashab, doimiy yashash uchun belgilangan talablarga javob bergan chet ellik rezidentlarga beriladi.

F-6 vizasi (nikoh migranti vizasi): Ushbu viza Janubiy Koreya fuqarolarining chet ellik turmush o'rtoqlariga beriladi. U egasiga mamlakatda yashash va ishlash huquqini beradi, biroq ayrim kasb turlari bo'yicha cheklovlar mavjud.

Qochqinlar vizalari: Janubiy Koreyada qochqinlarga odatda vaqtinchalik F-2 vizasi beriladi, shu davrda ularning boshpana so'rovlari ko'rib chiqiladi. Mamlakatda qochqinlarni qabul qilish darajasi past bo'lib, hukumat odatda murojaat etuvchilarning faqat kichik qismini boshpana bilan ta'minlaydi.

Demografik dividend. Janubiy Koreya iqtisodiyotiga foyda keltirgan "demografik dividend" endilikda "demografik qarz"ga aylanishi kutilmoqda. Ushbu muammolarni hal etish uchun mamlakat hukumati ayollar va keksa yoshdagi ishchilar ishtirokini oshirish orqali mehnat resurslarini kengaytirishga intilmoqda. Biroq, keksa erkaklarning mehnatdagi ishtirok darajasi allaqachon yuqori bo'lgani sababli, asosiy e'tibor ayollar faoliyatini kuchaytirishga qaratilmoqda.

Koreya hukumati 2021-yildan boshlab besh yillik davrga mo'ljallangan "Qarish jamiyati va demografik siyosatning to'rtinchi asosiy rejasini" e'lon qildi. Yangi reja past tug'ilish darajasini kamaytirish strategiyasi sifatida "birgalikda ishlaydigan va g'amxo'rlik qiladigan jamiyat" konsepsiyasini ilgari suradi. Unga ko'ra, ishlamoqchi bo'lgan har qanday ayol — u tug'ruq davrida bo'lsin yoki yosh farzandga ega bo'lsin — ish topa olishi, o'z karyerasini davom ettira olishi va beqaror yoki kam maoshli ishga majburan rozi bo'lmasligi kerak. Asosiy strategiyalar qatoriga barcha jins vakillari uchun barqaror karyera rejasini yaratish, gender jihatdan teng mehnat sharoitlarini ta'minlash hamda ish va ota-onalik majburiyatlarini muvozanatlashtirish maqsadida onalik va otalik ta'tillari siyosatini takomillashtirish kiradi.³

Yaponiya

Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVJ)ning Yaponiya iqtisodiyoti bo'yicha hisobotida mamlakat aholisining tez sur'atlarda qarib borishi va mehnat resurslarining qisqarib borishi bilan bog'liq demografik bosimga qanday javob berish kerakligi haqidagi qizg'in munozaralar aks ettirilgan.

Mehnatga layoqatli aholining qisqarishi. Demografik o'zgarishlar bir necha o'n yillar davomida Yaponiya mehnat bozorining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lib kelgan. Yaponiyaning mehnat resurslari — 15 yoshdan 64 yoshgacha bo'lganlar — umumiy aholi tarkibida 1991–1993-yillarda 70 foizni tashkil etgan bo'lsa, bu ko'rsatkich bugungi kunda 59 foizgacha pasaygan.

Yaponiya aholisining o'rtacha umr ko'rish davomiyligi 83 yilni tashkil etadi, bu dunyoning boshqa mamlakatlariga nisbatan yuqori ko'rsatkich hisoblanadi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining aholi statistikasi bo'yicha ma'lumotlariga ko'ra, ushbu demografik tendensiyalar natijasida 2030-yilga borib Yaponiyaning umumiy aholisi 127 milliondan 114 milliongacha kamayadi. Mehnatga layoqatli aholi sonining nisbiy qisqarishi esa yanada keskin bo'lib, 81 milliondan 67 milliongacha yoki 17 foizga kamayishi prognoz qilinmoqda. Shu bilan birga, Yaponiya keksa fuqarolari soni ortib boradi va 2030-yilga kelib mamlakatning o'rtacha yoshi 52 yoshdan oshadi, bu esa umumiy aholining 30 foizi 65 yosh va undan yuqori bo'lishini anglatadi.⁴

Tug'ilish darajasining pastligi. Yaponiyada tug'ilish darajasi 40 yildan ortiq vaqt mobaynida past darajada bo'lib kelmoqda. Shu sababli Yaponiya bugungi kunda dunyodagi eng keksa aholiga ega davlatlardan biri hisoblanadi.

Yaponiya sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan e'lon qilingan statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2022-yilda mamlakatda 799 728 ta tug'ilish qayd etilgan. Bu rekord darajadagi eng past ko'rsatkich bo'lib, ilk bor 800 000

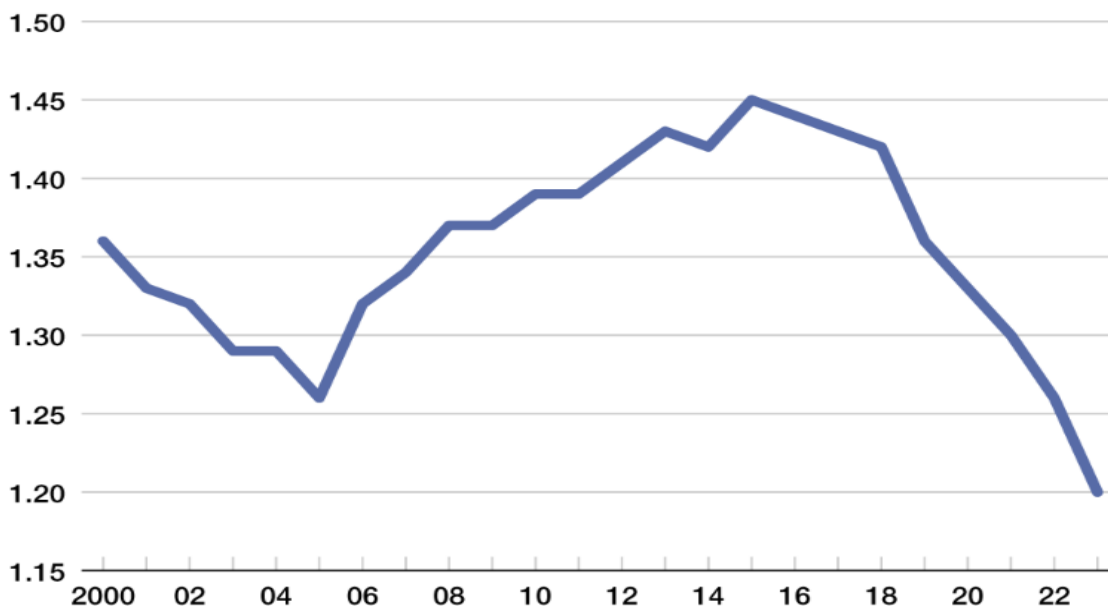
3 The Presidential Committee on Ageing Society and Population Policy (PCASPP). The Fourth Basic Plan for Ageing Society and Population Policy [Internet]. Seoul: PCASPP; 2020

4 Gee Hee Hong and Todd Schneider. Japan is the world's laboratory for drawing policy lessons on aging, dwindling populations. Finance & Development | March 2020.

dan pastga tushgan holat sifatida qayd etildi. Taqqoslash uchun, 1982-yilda Yaponiyada 1,5 milliondan ortiq tug'ilish ro'yxatga olingan bo'lsa, so'nggi 40 yil ichida bu raqam deyarli ikki baravar kamaydi.

Bunday salbiy tendensiyaning asosiy sababi sifatida yoshlar orasida barqaror ish bilan bandlik istiqbollarning noaniqligi ko'rsatiladi. Bu holat ularning turmush qurish yoki farzandli bo'lish uchun yetarli daromad manbaiga ega bo'lmasliklariga olib kelmoqda (2-rasm).

2-rasm. Yaponiyada tug'ilish darajasi dinamikasi⁵

Yapon madaniyatiga xos bo'lgan ayrim jihatlar, ya'ni uy yumushlari va bolalarga g'amxo'rlik qilishda kuchli gender tafovutlarining saqlanib qolishi, yapon ayollari uchun turmush qurish jozibadorligini pasaytirmoqda. Yillar davomida Yaponiya hukumati yoshlarni turmush qurishga va farzand ko'rishga undash maqsadida bir qator dasturlarni joriy etib kelmoqda hamda ularning ko'lamini kengaytirmoqda. Jumladan, tug'ruq ta'tili (ota-onalar uchun bir yilgacha), moliyaviy yordam, soliq imtiyozlari, masofadan ishlash imkoniyatlari va bola parvarishi xizmatlari uchun yuqori miqdordagi subsidiyalar shular jumlasidandir. Biroq hozircha bu dasturlarning ijobiy samarasi sezilarli darajada natija bermagan.

Yaponiya hukumati bunday demografik inqirozga qarshi kurashning yangi yo'li sifatida to'rt kunlik ish haftasini sinov tariqasida joriy etishni rejalashtirmoqda. Islohotlar doirasida xodimlar haftasiga to'rt kun ishlashi bilan birga, bolalar parvarishi uchun qisman ta'til olish huquqiga ega bo'lishlari mumkin. Bunday tashabbus ish kunini ikki soatga qisqartirish imkonini beradi va bu ota-onalar uchun muhim qulaylik yaratadi.

So'nggi yillarda Yaponiyada urushdan keyingi davrda o'limlar soni rekord darajaga yetib, 1,58 million nafardan oshdi. Mamlakatda o'limlar soni so'nggi o'n yildan ortiq vaqt davomida tug'ilish ko'rsatkichidan yuqori bo'lib kelmoqda, bu esa hukumat va iqtisodiyot uchun jiddiy tashvishli holatni yuzaga keltirmoqda.

Migratsiya jarayonlarini tartibga solish. Yaponiyaning immigratsiya tizimi o'nlab yillar davomida ma'lum guruhlar uchun rezidentlik maqomi toifalarini joriy etish orqali rivojlandi. Rezidentlik maqomlari kasbiy toifalarga (masalan, professorlar va biznes vakillari), maxsus dasturlarga (masalan, texnik stajyorlarni tayyorlash dasturi) hamda xorijdagi yapon avlodlariga asoslanadi. Yaponiyada yuqori malakali ishchilar uchun rezidentlik maqomini jozibador qilish maqsadida hukumat 2012-yilda ball tizimiga asoslangan sxemani (PBS) joriy etdi. Ushbu tizimda yuqori ball to'plagan immigrant arizachilar va ularning oila a'zolari uchun qulayroq shart-sharoitlar, shuningdek, doimiy yashash huquqini tezroq olish imkoniyati yaratilgan. Ballar ta'lim darajasi, kasbiy malaka, til bilish, daromad hamda boshqa mezonlar asosida beriladi.

Past malakali ish o'rinlarini to'ldirish maqsadida bir nechta muhim kanallar yaratilgan bo'lsa-da, prinsipial jihatdan past malakali ishlar uchun keng ko'lamli mehnat migratsiyasiga ruxsat berilmagan. 1960-yillarda boshlangan texnik stajyorlar tayyorlash dasturi xorijliklarga ayrim past malakali kasblarda ishlash imkonini bergan. 1990-yillarda esa Yaponiya past malakali ishchilar uchun ikkinchi kanalni ochdi, bu orqali xorijdagi yapon avlodlari — uchinchi avlodgacha — Yaponiyada ishlash yoki oila a'zolarini ziyorat qilish huquqiga ega bo'lishdi (3-rasm).

⁵ Captain Tony Arnold. Analyzing Japan's Declining Birthrate & Aging Society as a National Security Issue. No. 351 September 6, 2024

Aholining qarishi muammosini tartibga solish	Tug'ilish darjasini tartibga solish	Mehnat resurslari tanqisligini oldini olish	Migratsiya jarayonlarini tartibga solish	Mehnat bozorini tartibga solish
Rossiya Keksa ishchilarni yollagan ish beruvchilarga subsidiyalar taklif qilish va qayta tayyorlash imkoniyatlarini taqdim etish, keksalarga ijtimoiy va tibbiy yordam berish.	Rossiya “Onalik kapitali” dasturi doirasida yangi farzand uchun bir martalik to'lov, ko'p bolali oilalar uchun soliq imtyozlari, uy uchun subsidiya va moliyaviy yordamlar	Rossiya Rossiya ishchi kuchi tanqisligini to'ldirish uchun boshqa mamlakatlardan, jumladan, Xitoy, Hindiston va Vetnamdan ishchilarni import qilishni hamda ishlab chiqarishni avtomatlashtirish darajasini oshirishni rejalashtirmoqda	Rossiya Xorijda ish bilan ta'minlash uchun xususiy agentliklarni yaratish, davlat tomonidan qat'iy tartibga solish	Rossiya Pensiya yoshini oshirish (erkaklar uchun 60 dan 65 yoshga, ayollar uchun 55 dan 60 yoshga), beqaror ish bilan bandlarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, Ish bilan bandlikning barcha turlari bo'yicha teng imkoniyatlarni yaratish
Janubiy Koreya Keksa yoshlilarni mehnatga ko'proq jalb qilish, nafaqaxo'rlar uchun daromad xavfsizligini kuchaytirish.	Janubiy Koreya Oilalarning har bir yangi tug'ilgan bolasi uchun 740 \$ beriladi, Tug'ilishning past darajasiga qarshi rejalashtirish vazirligi tashkil etildi.	Janubiy Koreya Past malakali mehnat resurslarini malakasini oshirish va qayta tayyorlash, xavfli va past malaka talab qiladigan ishlarga migrantlarni ko'proq jalb qilish	Janubiy Koreya Migratsiya jarayoni 2004 yilda qabul qilingan “EPS-ishlash ruxsatnomasi tizimi” (xorijiy migrantlar faqat rasmiy agentliklar orqali jalb qilinadi) orqali tartibga solinadi. E-9 vizasi (professional bo'lmagan mehnat vizasi), E-7 vizasi (Maxsus kasb vizasi), D-8 vizasi (investitsiya vizasi), F-2 vizasi (Rezident vizasi), F-5 vizasi (Doimiy yashash vizasi), F-6 vizasi (nikoh migrant vizasi)	Janubiy Koreya O'rtacha umr ko'rish davomiyligini hisobga olgan holda pensiya yoshini moslashtirish, beqaror bandlikda mehnat sharoitlarini yaxshilash va ish vaqti egiluvchanligini oshirish
Xitoy Shaharlarni keksalar uchun qulayroq qilib loyihalash (masalan, yurish mumkin bo'lgan ko'chalar, qulay jamoat transporti va yoshga mos uy-joy), keksalarga rasmiy va norasmiy yordam ko'rsatishni taklif qiluvchi jamoaviy parvarish tizimlarini rivojlantirishni rag'batlantirish	Xitoy Oilalarni ko'proq farzand ko'rishga undash uchun soliq imtiyozlari va uzaytirilgan tugru'q ta'tillari kabi imtiyozlarni joriy qilish, ikkinchi yoki uchinchi bolalar uchun naqd to'lovlar taklif qilish. Tug'ilish darjasini oshirish bo'yicha maxsus	Xitoy Qishloqdan shaharga migratsiyani rag'batlantirish shaharlarda ishchi kuchi tanqisligini bartaraf etishga yordam beradi. Sun'iy intellekt va avtomatlashtirishni rivojlantirish	Xitoy 3 ta agentlikni yaratish: mamlakat ichida yollash, xorijda ishlash va huquqlarni himoya qilish uchun, ischki migratsiyani rag'batlantirish, ishchi kuchi harakatchanligini subsidiyalash.	Xitoy Qishloq aholisini ham pensiya tizimi bilan qamrab olish, hududlar iqtisodiy potentsialidan kelib chiqib eng kam ish xaqi darajasini belgilash, “996” ish rejimi o'miga “855” ish rejimini joriy etish.
Yaponiya Hukumat korxonlarga 60 yoshgacha majburiy pensiya belgilash taqqlanishini e'lon qildi. Korxonalar 65 yoshga to'lgunga qadar mehnat faoliyatini davom ettirishga imkon berishlari kerak bo'ladi.	Yaponiya Farzandli bo'lganligi uchun davlat tomonidan soliq va moliyaviy imtiyozlar (Kodomo Teate), 1 yilgacha muddatga tug'ruq ta'tili yoki masofadan ishlash imkoniyati, bepul reproductive salomatlik xizmatlari va turmushni	Yaponiya Ishchi kuchi tanqisligini bartaraf etish uchun hukumat ishlab chiqarish, sog'liqni saqlash va qariyalarni parvarish qilish kabi sohalarida robototexnika, SI va avtomatlashtirish kabi ilg'or texnologiyalarga	Yaponiya Xorijliklar uchun doimiy yashash maqomini olish uchun 5 yil muntazam yashagan bo'lishi va moliyaviy mustaqil bo'lishi talab etiladi. 2019 yilda qurilish, sog'liqni saqlash va qishloq xo'jaligidagi ishchi kuchi taqchilligini to'ldirish bo'yicha “Maxsus malakali ishchilar” dasturi ishga tushirildi.	Yaponiya 4 kunlik ish rejimi joriy qilindi, xodimlarga ishdan ertaroq ketish imkoniyati berildi, ortiqcha vaqt ishlaganlik uchun 100-200-300 % (hafta oxirida, dam olish kunlari, bayram kunlari) kompensatsiya belgilash.
Turkiya Keksa odamlar uchun umrbod ta'lim olish va ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradigan siyosatlarini ishlab chiqish, qayta tayyorlash va ularni texnologiya yoki sog'liqni saqlash kabi yangi tarmoqlarga	Turkiya Har bir oila uchun kamida 3 ta farzandli bo'lishni rag'batlantirish, katta oila qadryatini tiklash hamda farzandli oilalar uchun moliyaviy va ijtimoiy rag'batlarni oshirish (tug'ruq ta'tilini uzaytirish, farzand tarbiyasi uchun mablag' ajratish v.k)	Turkiya Ayollarning mehnatga integratsiyasi, keksa ishchilarni qo'llab-quvvatlash, kasbiy ta'limni takomillashtirish, Malaka oshirish va qayta tayyorlash, ish-oila muvozanatini qo'llab-quvvatlash	Turkiya Yengil immigratsiya siyosati orqali malakali muhojirlarni jalb qilish, immigrantlar va qochqinlar uchun integratsiya dasturlari, sektorga xos migratsiya siyosati	Turkiya Norasmiy sektorni rasmiylashtirish, tez o'zgaruvchan sharoitda mehnat qonunchiligini isloh qilish, ijtimoiy ta'minot va pensiya tizimi isloh qilish (pensiya yoshini oshirish)

3-rasm. Jahon mamalatlari tajribasida mehnat bozori va demografik jarayonlarini tartibga solish usullari⁶

6 Tadqiqot natijalari asosida muallif tomonidan tizimlashtirildi.

Turkiya

Turkiyadagi demografik o'zgarishlar ham qiyinchiliklarni, ham imkoniyatlarni taqdim etmoqda. Mamlakat demografik o'tish davrini boshdan kechirmoqda. Bu jarayon aholi sonining sekin o'sishi, tug'ilish darajasining pasayishi, aholining qarishi va jadal urbanizatsiya bilan tavsiflanadi. Ushbu tendensiyalar sog'liqni saqlash, pensiya, uy-joy va ta'lim sohalarida puxta o'ylangan siyosiy choralarni talab qiladi. Shu bilan birga, mintaqaviy tafovutlar, migratsiya va aholining qarishi bilan bog'liq muammolarni hal etish Turkiyaning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Turkiya XX va XXI asrlarda aholi sonining barqaror o'sishini boshdan kechirdi, garchi so'nggi yillarda o'sish sur'ati sekinlashgan. Turkiya Statistika Instituti (TÜİK) ma'lumotlariga ko'ra, mamlakat aholisi 1980-yildagi 55 milliondan 2023-yilda taxminan 86 millionga yetgan.

So'nggi o'n yilliklarda aholining o'sish sur'ati sezilarli darajada kamaydi. Yillik o'sish sur'ati 1980–1990-yillarda 2 foizdan yuqori bo'lgan bo'lsa, 2010–2020-yillarda 1 foizdan pastga tushdi. Bu holat tug'ilish darajasining pasayishi va aholining qarishi bilan bog'liq. Turkiyadagi eng muhim demografik tendensiyalardan biri — aholining qarishidir. O'rtacha umr ko'rish davomiyligi ortgani va tug'ilish kamaygani tufayli 65 yoshdan yuqori aholining salmog'i oshib bormoqda. 2020-yilda aholining qariyb 9 foizini 65 yoshdan oshganlar tashkil etgan bo'lsa, 2050-yilga borib bu ulush 20 foizgacha yetishi prognoz qilinmoqda. Turkiyada o'rtacha umr ko'rish so'nggi o'n yilliklarda sezilarli darajada oshib, 1960-yildagi 55 yoshdan 2023-yilda 80 yosh atrofida bo'lgan. Bu sog'liqni saqlash, sanitariya, ovqatlanish va ijtimoiy siyosatdagi yaxshilanishlar bilan izohlanadi.

Turkiyada tug'ilish darajasi so'nggi o'n yilliklarda keskin pasaydi. 1960-yillarda tug'ilish koeffitsiyenti har bir ayolga 6 boladan ortiq bo'lgan bo'lsa, 2020-yillarning boshiga kelib, bu ko'rsatkich har bir ayolga 2,0 bolaga kamaydi. Ayol boshiga 2,1 bola tug'ilish darajasi o'rnini bosuvchi daraja hisoblanadi. Demak, Turkiyaning hozirgi tug'ilish darajasi bu chegaradan past bo'lib, aholining qarishiga hissa qo'shmoqda.

Tug'ilishning bunday pasayishiga bir qancha omillar sabab bo'lmoqda. Jumladan, urbanizatsiya, ijtimoiy me'yorlarning o'zgarishi, ayollarning ishchi kuchidagi faolligi, ta'lim va oilani rejalashtirish imkoniyatlarining kengayishi, shuningdek, bolalarni tarbiyalashning yuqori xarajatlari shular jumlasidandir.

Turkiya aholisining qarishi uning mehnat bozoriga ta'sir ko'rsatayotgan eng muhim demografik omillardan biridir. 65 yoshdan katta aholining ulushi ortgani sayin mehnatga layoqatli guruhdagi (15–64 yosh) aholining ulushi kamaymoqda. Ishchi kuchining qisqarishi esa potentsial ishchi kuchi tanqisligiga olib keladi, chunki davlat va xususiy sektorlarda bo'sh o'rinlarni to'ldirish uchun kamroq kadr mavjud bo'ladi.

Bog'liqlik koeffitsiyenti — ya'ni mehnatga layoqatli aholiga nisbatan qaramog'ida bo'lganlar soni — aholi yoshi ortgani sayin oshib boradi. Bu esa ijtimoiy xizmatlar, pensiya va sog'liqni saqlash tizimlariga tayanadiganlar sonining ko'payishini anglatadi. Shu bilan birga, soliqlar va ijtimoiy sug'urta badallari orqali hissa qo'shadiganlar soni kamayadi.

Turkiya aholisining qarishi bilan birga hozirgi pensiya tizimidan foydalanuvchilar soni ortmoqda. Mehnatga layoqatli aholi qisqarishi bilan ijtimoiy ta'minot tizimi moliyaviy bosim ostida qolmoqda. Hukumat barqarorlikni ta'minlash uchun pensiya yoshini moslashtirish yoki soliqlarni oshirish choralarini ko'rish mumkin. Uzoq umr ko'rish natijasida pensiyaga chiqqan shaxslarga ko'proq moliyaviy yordam kerak bo'ladi, bu esa soliqlar oshirilganda yosh avlodlar uchun ixtiyoriy daromadni kamaytiradi.

Turkiyada mehnatga layoqatli aholining qisqarishi mamlakat duch kelayotgan eng muhim demografik muammolardan biridir. Tug'ilish darajasining pasayishi, o'rtacha umr ko'rishning ortishi va aholining qarishi kabi omillarning kombinatsiyasi iqtisodiyot, mehnat bozori hamda ijtimoiy ta'minot tizimlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Ko'plab yoshlar, ayniqsa oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilari va malakali mutaxassislar, yaxshi iqtisodiy imkoniyatlar izlab xorijga ko'chib ketmoqda. Bu "aqlar oqimi" mehnatga layoqatli aholining qisqarishini yanada kuchaytiradi, chunki yuqori malakali shaxslar Turkiyani tark etib, rivojlangan mamlakatlarda mehnat qilmoqda.

Demografik o'zgarishlarning Turkiya mehnat bozoriga salbiy ta'sirini yumshatish uchun mamlakat proaktiv, istiqbolli strategiyalarni qabul qilishi zarur. Asosiy demografik muammolar qatoriga aholining qarishi, mehnatga layoqatli aholining qisqarishi, tug'ilish darajasining pasayishi va yoshlarning migratsiyasi kiradi. Ushbu tendensiyalar katta qiyinchiliklarni yuzaga keltirayotgan bo'lsa-da, Turkiya samarali siyosat va islohotlarni amalga oshirish orqali bu salbiy jarayonlarning ayrimlarini imkoniyatlarga aylantirishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Demografik jarayonlar mamlakatning iqtisodiy o'sishi, ijtimoiy siyosati va mehnat bozori holatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois davlatlar demografik qarish, migratsiya oqimlari hamda tug'ilish darajasidagi o'zgarishlarga moslashgan holda uzoq muddatli strategiyalar ishlab chiqishlari lozim. O'zbekiston sharoitida demografik barqarorlikni ta'minlash uchun mehnat resurslarini samarali boshqarish, yoshlar bandligini oshirish va ijtimoiy siyosatni demografik tendensiyalar bilan uyg'unlashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. United Nations (UN). World Population Prospects 2024: Summary of Results. New York: United Nations, 2024.
2. World Bank. World Development Indicators 2024. Washington, DC: World Bank Publications, 2024.
3. United Nations Department of Economic and Social Affairs. World Population Ageing 2023. New York, 2023.
4. OECD. Population and Labour Market Outlook 2024. Paris: OECD Publishing, 2024.
5. Lee, R., & Mason, A. (2017). The Demographic Dividend: A New Perspective on the Economic Consequences of Population Change. *Population and Development Review*, 43(1), 1–34.
6. Bloom, D. E., & Canning, D. (2019). Demographic Change and Economic Growth in Developing Countries. *World Bank Economic Review*, 33(2), 325–347.
7. United Nations Population Fund (UNFPA). The State of World Population 2023: 8 Billion Lives, Infinite Possibilities. New York, 2023.
8. Qodirov, I. (2022). "O'zbekiston Respublikasida demografik jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlari va ularning mehnat resurslariga ta'siri." *Iqtisodiyot va ta'lim jurnali*, №4, 45–52-betlar.
9. Xusanova, G. (2023). "Demografik o'sish va mehnat bozorida strukturaviy o'zgarishlar." *TDIU Ilmiy axborotnomasi*, №2, 60–67-betlar.
10. Karimov, A. (2024). O'zbekistonning demografik rivojlanish tendensiyalari va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
11. Zlotnik, H. (2021). International Migration and the Changing Demographic Structure of the World. *Population Bulletin*, 76(3), 15–28.
12. United Nations Development Programme (UNDP). Human Development Report 2023/2024: Breaking the Gridlock. New York, 2024.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
